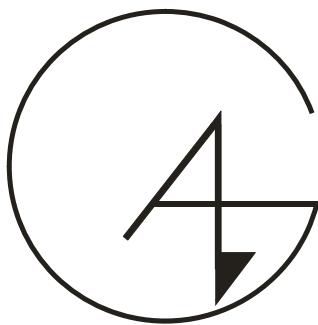

Ackermann-Gemeinde

Podklad pro diskuzi

Dobré sousedství mezi Němci, Čechy a Slováky - podněty k zamyšlení pro dnešek i zítřek*

Autor: Dr. Walter Rzepka, čestný předseda (walter.rzepka@gmx.de)

Stabilní mírové uspořádání v Evropě nelze zajistit pouhými mezinárodními smlouvami. Jeho úspěch je také závislý na ochotě lidí, pečovat o dobré sousedství mezi národy. Ale jak lze dobrého sousedství dosáhnout? Kdo k tomu může přispět a jakým přínosem? Které morální standardy musí dobré sousedství splňovat?

Následující podněty k zamyšlení se týkají všech, kteří mají vliv na společné konání s jinými národy. Jsou materiálem pro ty, kteří jako zodpovědní činitelé v duchu tohoto společného konání vědomě formují politiku, ekonomii, kulturu a církev, a rovněž tak pro ty, kteří v každodenním životě či na cestách se dostávají do styku s jinými národy.

Ve středu těchto úvah stojí sousedství mezi Němci, Čechy a Slováky. Slováci sem patří, protože v době mezi lety 1918 až 1992 žili po desetiletí s Čechy ve společném státě, a protože i dnes ještě existuje velké množství vztahů k nim. Některé představy je možno také přenést na sousedství mezi jinými národy. Ale omezení na zde jmenované tři národy nám dovoluje pojmenovat konkrétněji na čem záleží.

Jak vzniká sousedství

Sousedem je, kdo *žije vedle nás*. Již samotná blízkost podmiňuje sousedství, bez ohledu na to, jestli sousedé o sobě vědí.

Blízkost staví sousedy před úkol spolu vycházet. Tak vznikají z prostorové koexistence *vztahy*. Přitom je přinejmenším nutno zajistit, aby se sousedé navzájem nerušili, ba, aby si neškodili.

* Sousedství Němců, Čechů a Slováků nám zadává dva úkoly: neblahou minulost je nutno překonat tím, že se národy smíří a v budoucnosti společně vybudují sousedství plné míru. Prvnímu úkolu je věnována stať „Dorozumění mezi národy – smíření národů“. Zde v tomto textu jsou v popředí úvahy o budoucím utváření sousedství. Oba tematické okruhy však nelze ostře od sebe oddělit. Proto jsou i části předešlé stati významné pro budoucí utváření sousedství, především části zabývající se pohrdavým smýšlením, lidmi povolány pro spolupráci, třibením národního povědomí, dorozuměním a smířením coby dlouhodobého úkolu, zabývajícím se vším, co pomáhá vybudovat trvale dobré sousedství i jak o ně lze pečovat.

Zde by se však, pokud možno, vzájemné vztahy neměly zastavit. Měly by se navíc utvářet tak, aby se kvalita života sousedících národů zvyšovala.

V ideálním případě by vzájemné vztahy měly vytvářet klima, ve kterém může vznikat *pocit sounáležitosti*. Příslušníci sousedících národů by se měly postupně tak sblížit, že otázka vlastního prospěchu jedné či druhé strany bude méně důležitá než otázka užitku, který spolupráce přinese všem. Takovýto pocit sounáležitosti je i ve znamení globalizace důležitý, protože je oporou a umožňuje orientaci.

Pro vznik takového klimatu a jeho další trvání nestačí spoléhat na akce jednotlivých idealistů. Budovat sousedství je společenským úkolem. Ten, kdo je činný na vyšší úrovni ve vedení státu či církve, nese odpovědnost za rámcové podmínky. Naplnit tento rámec životem, je úkolem místních institucí a lidí pracujících na základní platformě, lidí kteří se rozhodli pracovat právě na tomto poli pro obecné blaho a víceméně v zastoupení za všechny ostatní příslušníky svého národa. Na idejích těchto lidí, na jejich činorodosti, jejich odvaze a jejich schopnosti vcítit se závisí, v jaké míře se sousedé sblíží a budou trvale v míru spolupracovat. Tohoto cíle nelze už proto dosáhnout jedním jediným činem nebo časově limitovanou akcí, protože vztahy národů mezi sebou podléhají různorodým politickým, ekonomickým a ideologickým vlivům, které se během času mění. To je nutno mít vždy znovu na zřeteli. Proto utváření sousedství mezi národy není úkolem, který by byl jednoho krásného dne splněn, takže se může vyškrtnout z denního pořádku. *Utváření sousedství mezi národy* je stálým úkolem. Pro křesťany je součástí církevní mírové práce.

Proč je česko-slovensko-německé sousedství důležité

Všechny národy mají sousedy. Česko-slovensko-německé sousedství je jen jedno z mnoha jiných sousedství. Ale existuje několik důvodů, proč se zasazovat o toto sousedství:

- Zlé zkušenosti, které tyto národy udělaly v minulosti jeden s druhým, nabádají k tomu, nespokojit se s pouhým zamezením nepřátelství. Je nutno vyvíjet pozitivní protisíly proti nebezpečí opětovného nepřátelství či nových deformací. K tomu je zapotřebí objevovat pospolitosti těchto národů a udělat vše, aby si je lidé uvědomovali.

- Tyto tři sousední národy stojí dnes i v budoucnosti před existenciálními výzvami, které vyžadují společné jednání. Mají šance, kterých mohou využít jen společně, a jsou ohroženy nebezpečnostmi, kterým se mohou společně účinněji ubránit: přeshraniční hospodářské vazby, zatížení životního prostředí a změna klimatu, odkrytí nových zdrojů energie, migrace, nebezpečí teroru a atomové ohrožení, genová technika, změny povědomí hodnot, náboženská mnohotvárnost, ateismus.

- A konec konců připadá těmto třem sousedním národům také zcela zvláštní úloha v rámci Evropy. Žijí ve středu evropského kontinentu. Jsou po stránce historické a kulturní spolu mnohem více spojeni, než si sami někdy uvědomují. Mají hojné zkušenosti jak zacházet s etnickým a náboženským napětím a mohou těmito zkušenostmi přispět k utužení míru v rámci dalšího vývoje Evropy. Právem jsou hrdi na svoji kulturu, oplodňovanou rozmanitými vztahy mezi sousedními národy, jejíž vysoký stupeň mohou i v budoucnosti zachovat jen pomocí takovéto výměny. To vše také posiluje identitu lidí, kteří žijí na těchto územích.

Pro křesťany navíc vyplývá povinnost pečovat o dobré sousedství mezi Čechy, Němci a Slováky z úvahy, že *láska k bližnímu má též aspekt sousedství*. Bližním může být také někdo žijící ve velké územní vzdálenosti, ale někdo žijící v bezprostřední blízkosti je jím o to víc.

Kde existuje sousedství mezi Čechy, Němci a Slováky

Ten, kdo hovoří o sousedství mezi Čechy, Němci a Slováky, tím má většinou na mysli, že zde leží vedle sebe *Německo, Česká republika a Slovenská republika*.

Ale i uvnitř každého z těchto tří států existují další sousedství: *mezi Čechy a německou menšinou v České republice, mezi Slováky a německou menšinou v Slovenské republice a v Německu mezi Němci a Čechy a Slováky, kteří tam žijí – někteří již ve třetí generaci*. Vedle starousedlé německé menšiny se v České a Slovenské republice zdržuje stále více jiných Němců, kteří jsou v těchto zemích výdělečně činní na základě zaručeného svobodného pohybu v Evropské unii. V rámci všech těchto vnitrostátních sousedství se dostává do popředí problém, jak je zachování vlastní identity slučitelné s účastí na společenském životě.

Všude, kde Němci, Češi a Slováci jako sousedé přijdou do kontaktu v té či oné formě, však nejsou sami. *Žijí tam společně s přistěhovalými, částečně jen nedostatečně integrovanými skupinami obyvatelstva*. A také pro tyto skupiny platí, že je nutno získat je pro spolupráci při budování vztahů k sousedním národům země, ve které se nyní usadily. Protože bez nich se sotva dá utvářet dobré sousedství.

Předpokladem dobrých vztahů je zájem o toho druhého

Sousedství se daří jen tam, kde *sousední národy mají o sebe zájem*. Mezi Němci, Čechy a Slováky je tento zájem velice rozdílně vyvinutý. Češi a Slováci sledují vývoj v Německu velmi pozorně. Mají před sebou osmkrát větší sousední národ a z historických zkušeností vědí, že na ně může zpětně působit vše, co se v Německu stane. Mezi Němci je zájem o Čechy a Slováky spíše malý. Ačkoli má Spolková republika Německo s Českou republikou nejdelší společné hranice, nejsou Česká republika a Slovensko pro průměrného německého občana žádným tématem. Jeho pohled se upírá na západ a na jih, a na Rusko a Polsko. Vývoj v České a Slovenské republice zajímá jen málokoho, zajímá především ty, kteří mají na základě svého původu zvláštní vztah k těmto zemím anebo ti, kteří jsou s těmito zeměmi spojeni na základě profesních kontaktů anebo turistiky. Jelikož však je otevřenost pro něco nového součástí lidského života, existuje šance obrátit pozornost Němců více než dosud na české a slovenské sousedy a vzbudit jejich zájem, především ve vyučování, ve vzdělávání dospělých, pomocí překladů z literatury, prezentací umění a ne naposled úzkými hospodářskými vztahy. Mnoho možností a velkou zodpovědnost mají také média. Hustota zpráv a výběr témat ovlivňuje veřejné mínění. Pokud se informuje jen o skandálech, utvrzuje to ty, kteří „s těmi tam na druhé straně“ nechtějí mít nic do činění. Poskytnou-li ale v širokém rozsahu pohled na dnešní život a umožní tím srovnání s vývojem ve vlastní zemi, pak tím podnítl duchovní výměnu názorů, která může být právě tak zajímavá jako srovnávání s vývojem v Itálii či ve Francii.

Sousedství potřebuje étos

Pro utváření sousedství je zapotřebí mnoha malých krůčků. Zde nestačí difúzní dobrá vůle. Dobré sousedství vzniká pouze tehdy, když se mezi sousedními národy prosadí étos, který tento cíl podpoří. Většina lidí si neosvojí takový étos tím, že se naučí několik příkázání. To se spíš podaří, když ve svém okolí zažijí, že „se reaguje“ určitým způsobem. Navíc jim přitom pomáhá, když morální autority žijí podle zásad, které povzbuzují k napodobení. Jinak ale nezbyvá než doufat, že etika a morální teologie se budou více než dosud věnovat tématu sousedství národů. Objasnit všechny s tím spojené otázky a seznámit lidi s poznatky, to si ovšem vyžádá hodně času. O to naléhavější je tedy rozhýbat takovýto vývoj a shromáždit pro začátek alespoň několik hledisek patřících k étosu sousedství. Řečeno křesťansky se přitom jedná o otázku: Co znamená přijmout *sousedy jako své bližní*, a co se musí udělat, aby se to povedlo? Je nutno uvážit následující:

- *Sousedé jsou rovnocenní partneři.* Vzhled a způsob života lidí jsou od přírody různé, ale právě svou různorodostí také obohacující. Vlastní životní styl není všeobecně závazný a není měřítkem pro posuzování chování ostatních lidí.

Sousedství může být posíleno shodným pojetím o tom, *které hodnoty je nutno respektovat při soužití lidí.* Od sousedního národa se ovšem nesmí očekávat více dokonalosti než od vlastního. Společenská diskuze o hierarchii hodnot a o způsobech, jak lze bojovat proti totalitním ideologiím se má vést také přeshraničně.

- *Národnost druhého má stejnou hodnotu jako vlastní národnost.* Neexistuje žádná řádově vyšší a žádná méněcenná národnost. Představa, že vlastní národ je hodnotnější, je bludem. Proto je nutno zavrhnout každé povědomí o vlastním poslání, ať už se zakládá na politických heslech anebo na sebevědomých mýtech. Národnost je součástí identity osoby, nesmí se jí však použít jako zbraně pro vyčlenění těch druhých. Ti druzí jsou vždy v první řadě bližní. Je velice potěšitelné, že tento náhled stále více převládá mezi mladou generací Němců, Čechů a Slováků. Ale národnostní deformace, které se po dvě století rozmáhaly, se nedají tak rychle zlikvidovat.

- Vedle národnosti patří k identitě *člověka také regionální identita.* Všichni ti, kteří žijí podél státních hranic v oblastech, které tvoří geograficky i historicky společný region, by měli být otevření pro vznik pocitu sounáležitosti, bez ohledu na tu kterou mateřštinu. Zjistí pak, že jejich sounáležitost s touto krajinou a s lidmi, kteří tam žijí, má větší váhu než vlastní národnostní příslušnosti.

- *Přeshraniční spolupráce a propojení* ve všech oblastech společného zájmu a společné odpovědnosti posilují sousedství. To zahrnuje ochotu pokračovat ve spolupráci i tehdy, když té či oné straně nepřinese očekávanou výhodu.

- *Přeshraniční hospodářské propojení poskytuje mnoho šancí* pro lepší vzájemné poznávání a vyvíjení pravidel pro spolupráci a vyvážení zájmů. Když se konkurenční situace vyvíjí v neprospěch jedné či druhé strany, pak je nutno si připomenout, že mezi sousedními národy nemůže být zavrženíhodné, co je v rámci vlastního národa přípustné.

- Životní potřeby každého sousedního národa je nutno chránit. *Společné statky musí být k užitku a musí se udržovat bez újmy jedné či druhé strany.* Příroda a krajina, vodní zdroje a životní prostředí nesmí být poškozovány a také se z nich nesmí těžit na úkor druhé strany.

- K sousedství patří přeshraniční solidarita. Nabádá k tomu, *aby jeden druhému v případě nouze pomohl.* Postižení se musí spolehnout na to, že příslušníci sousedního národa přijdou na pomoc vypukne-li požár, dojde-li k povodni či k těžké nehodě.

- *Pro pěstování a další rozvíjení kultury* sousedních národů je nutno přiznat se k společným kořenům a napomáhat vzájemnému oplodnění i dnes. Ideálem není úsilí o jednotlivé národní kultury, přísně ohraničené vůči cizím vlivům, nýbrž otevřená výměna mezi kulturními činovníky sousedních národů ohledně toho, co je z jejich pohledu pravdivé, co je dobro a krásno. To zahrnuje úctu před jazykem sousedního národa a snahu, si tento jazyk alespoň neúplně osvojit. I když musíme realisticky počítat s tím, že se angličtina stane stále více dorozumívacím prostředkem mezi Němci, Čechy a Slováky, pamatujme i na to, že užíváním mateřštiny partnera mu vyjadřujeme svou osobní úctu.

- Sousedé by si měli být také vždy vědomi toho, že může existovat *duchovní podílnictví druhých na kulturních statcích* – obdobně jak zůstává architekt či malíř i nadále spojen se svým dílem. Toto podílnictví se nijak nedotýká občanskoprávního vlastnictví historických staveb, kostelů, uměleckých děl, chráněných památkových objektů a podobných svědků dějin. Ale právě mnoho lidí ze sousedících národů má ke kulturním objektům svůj zcela osobní vztah,

který přesahuje všeobecný zájem o kulturní statek, např. protože oni sami či jejich předkové přispěli k jeho vzniku. Kdo se tímto způsobem cítí být silněji spojen s určitými předměty, které opatruje sousední národ, nesmí být postaven na roveň libovolnému cizinci. Měl by být respektován jako přítel a mělo by mu být dopřáno sluchu jako rádci.

- Jen tehdy se sousedské soužití zdaří úplně, když si to *trvale přejí* obě strany a když *je zatížitelné*. U každého lidského vztahu se ovšem musí počítat s incidenty a rozmrškami. Proto je zapotřebí pevné vůle vydržet takové narušení a vše věcně objasnit, aby nebyla ohrožena zásadní shoda. Věcnému objasnění poslouží, když každá strana bude až do prokázání opaku vycházet z toho, že druhá strana sice sleduje své zájmy, ale nechce způsobit škodu, když všichni budou usilovat o to, aby zevrubně poznali stanovisko druhé strany a když si navzájem důsledně vymění veškeré argumenty a nepřeruší rozhovory předčasně.

Pro české, slovenské a německé křesťany patří k étosu sousedů také *spoluodpovědnost za náboženský život sousedního národa*. Platí všeobecná povinnost vzájemně se posilovat ve společenské věřících i v rámci sousedství. Všichni přitom mají zažít *církev jako přeshraniční společenství*.

Bez sympatie a důvěry zůstává sousedství poruchové

Jak rychle a v jakém rozsahu vznikne pocit sousedského společenství, závisí také na pocitech, s kterými se příslušníci sousedních národů setkávají. Sympatie či antipatie usměřují chování mnoha lidí více než rozum. Bez sympatií mohou být vztahy sice korektní, ale sotva živé a kreativní. Proto patří k budování sousedských vztahů, vypořádat se s faktory, které by mohly překážet při vzniku dobrých pocitů. Takovým faktorem jsou na obou stranách existující *předsudky o sousedním národu*, ve kterých se správné s nesprávným mísí takovým způsobem, že se špatnost těch druhých jeví jako zdánlivě prokázaná. Kdo při nějakém setkání udělá nedobré zkušenosti nesmí podlehnout pokušení tento zážitek zevšeobecňovat. Když se jednotlivec nedovede správně chovat anebo vyslovuje zcestné názory, pak to neopravňuje k závěru, že takoví jsou všichni „ti“ Češi, „ti“ Slovinci, „ti“ Němci. Dalším důvodem pro antipatie je *sebehodnocení národa* – vlastní pocit nadřazenosti či podřazenosti, kterému může chybět veškerá podstata, ale přesto působí skrytě v pozadí. Jedni se pyšní výkony, které příslušníci jejich národa dokázali v průběhu dějin. Odvolávajíce se na zásluhy jednotlivců posilují své sebevědomí a pak se cítí být oprávněni vystupovat domýšlivě vůči sousednímu národu. U těch druhých zase dlouholeté potlačování vlastního jazyka, zcela omezený přístup k vyššímu vzdělání a materiální chudoba daly vzniknout pocitu méněcennosti.

Bez sympatie nemůže vzniknout žádná *důvěra*, a bez důvěry zase nemůže vznikat dobré sousedství. Bez apriori pocítované důvěry vůči příslušníkům sousedního národa se dokonce ani nedá něčeho dosáhnout. Když všichni budou jen čekat, že nejdříve ti druhí prokáží, že jsou důvěryhodní, nevzniknou vůbec žádné vzájemné vztahy.

Aby mohly růst sympatie a důvěra, je nutno citlivě řešit problémy, které by snadno mohly vyvolat negativní citové reakce:

- Různá pohoršení pocházejí z *důvodů jazykových*. Když Němci píšou českým či slovenským adresátům německy a očekávají s jakousi samozřejmostí, že oni si to, třeba i pracně, přeloží sami, pak to může působit nezdvořile. A když se Němci sice snaží o správnou výslovnost francouzštiny, ale slovanské výrazy vyslovují jen zkomoleně, pak to působí jako znevažování slovanských jazyků. A Němce zase naopak popudí, když narazí na texty, kde překladem jména historické osoby do druhého jazyka dojde k jejímu národnostnímu přivlastnění. Uráží je, když se české adjektivum „český“, které může znamenat jak „český“ tak i „böhmisch“, v českých překladech do němčiny bezmyšlenkovitě překládá vždy jen slovem „tschechisch“ (tedy „český“). Vždyť „böhmisch“ vyjadřuje v němčině pospolitost všech lidí, kteří jsou bez ohledu na svou

mateřštinu spojení s touto zemí ve středu Evropy. Pojmenovávat obce, řeky a krajiny jejich českým či slovenským jménem, je legitimní a usnadňuje cizincům orientaci. Vedle toho by ale také mělo být místo pro volné používání tradičních německých označení.

- Pocity sousedních národů jsou také ovlivňovány jejich *interpretací dějin*. Hodně proto závisí od toho, jak probíhá průzkum dějin, jak se o dějích pojednává ve škole. Stojí-li v popředí posilování národního sebevědomí, zdůrazňování chyb sousedního národa a vyzdvihování hledisek, které jsou způsobilé podepřít práva vlastního národa, pak se rivalita mezi sousedními národy stvrdí. Znázorní-li se historie jako společný výkon a společné ztroskotání a je-li to spojeno s výzvou rozpoznat pro to odpovědné hybné síly, pak to podnítl ochotu přeci jen to zase spolu zkusit a udělat příště vše lépe. Proto zůstává i nadále ideálním cílem společná učebnice dějepisu, která kontroverzní události a pojetí obou stran postaví vedle sebe a čtenáři tak umožní osobní zpracování.

- Značný vliv na vzájemné sympatie a antipatie má dnešní *postoj k dřívějším hanebným činům*, kterých se v minulosti dopustila jedna strana na druhé. Pokud se tyto hanebné činy dnes retrospektivně obhajují, pak to nezraní pouze oběti, nýbrž všechny, kteří smýšlejí spravedlivě a čestně.

- Co si v minulosti sousední národy navzájem udělaly, pro to je zapotřebí společného zpracování pomocí *dorozumění a smíření*, aby to nezatěžovalo trvale vzájemné vztahy. Nesmí se s tím znovu a znovu operovat, aby se připomínala špatnost toho druhého a podněcovalo se tím i zásadní podezření vůči mladé generaci. Vyhrožování žalobou před soudem může klíčící důvěru rychle zničit. Gesta sousedního národa, kterými dává najevo, že lituje svého účastenství na minulých hanebných činech, se nesmí mlčky přehlížet. Sousední národ, kterému se tak dává najevo dobrá vůle, je nesmí přejít bez povšimnutí. Měl by je naopak veřejně vzít na vědomí a vštípit si je do své kolektivní paměti.

- Česko-německá deklarace z roku 1997 si „*udržování a péči o kulturní dědictví, které spojuje Čechy a Němce*“ vytýčila jako cíl z dobrého důvodu. Zda je toto dědictví v dobrých rukách anebo je zanedbané, to se bývalých obyvatel, kteří na něm ještě stále lpí, dotýká velmi silně. Dnešním obyvatelům pomáhá péče o toto dědictví, aby se sžili se svým novým okolím a vyvinuli regionální identitu. Ideální je, když bývalí a dnešní obyvatelé naváží spojení a spolupracují. To udělá dobře oběma stranám.

- Také *výročí*, která slaví sousední národy, ovlivňují vývoj sousedského klimatu. Volba historických událostí, kterých se slavnostně vzpomíná, sotva vždy odpovídá pocitům všech příslušníků národa. Přesto však jsou ukazateli národního sebevnímání. Musíme ovšem posuzovat všechny sousední národy podle stejného měřítka a pomyslet na to, že výročí, stejně jako státní hymny, také mimo česko-slovensko-německého sousedství neobstojí vždy před vytříbeným pohledem na dějiny.

Nové společné zkušenosti mohou zlepšit sousedské klima

Averze a výhrady vůči příslušníkům sousedního národa by se měly vyvracet věcnými argumenty. Ale mnohem trvaleji je možno navodit sympatie a důvěru, když lidé obdrží možnost udělat společně nové, lepší zkušenosti. Důležité jsou proto setkání a společné akce. Jak často přitom dojde k sblížení a v jaké míře se povede, to závisí od geografických rámcových podmínek. Tak to bude např. na německé straně spíše záležitostí lidí z Bavorska a ze Saska, než Němců z daleko vzdálených spolkových zemí. A také v Bavorsku či v Sasku přijdou lidé žijící v blízkosti hranic více do styku s příslušníky sousedního národa než ti, kteří žijí v jiných částech země, protože blízkost poskytuje více příležitostí řešit společné problémy přeshraničně.

- Dík otevřeným hranicím se dnes mohou Němci, Češi a Slováci *stýkat v každodenním životě*: v silničním provozu, při nákupu, v hospodě. Tato setkání probíhají bezproblémově dodržují-li se všeobecná zdvořilostní pravidla. Znamením, že sousedé jsou vítáni, je snaha vycházet jim vstříc po stránce jazykové, např. prostřednictvím dvoujazyčných směrových tabulí, jídelních lístků a popisek exponátů na výstavách. A to, že taková vstřícnost může zvýšit také obrát, není důvodem očeňovat ji jako pouhou ziskuchtivost.

- K sblížení napomáhá, když se lidé aktivně *snaží poznat životní podmínky sousedního národa*. Povrchní kontakty se sousední zemí však nestačí. Hromadné zájezdy s prohlídkami měst mohou zprostředkovat jen optické dojmy. Zanechávají obdobné vzpomínky jako např. návštěva výstavy. Ale jak sousední národ žije a myslí, to se takto poznat nedá. Když se pak ještě zpívají písně, které lze pociťovat jako provokaci, pak bilance takových zájezdů dopadne negativně. Pro skutečné porozumění je zapotřebí výměny názorů. Tomu slouží setkávací akce, semináře, konference, sympozia. A tomu slouží také společné akce: setkání umělců, společné hledání historických stop, projekty péče o krajinu a přírodu, jakož i ochrany životního prostředí, zřizování středisek setkání, uchování historických budov, kostelů, památek a hřbitovů, péče o hroby obětí minulých zločinů. Ještě intenzivnější výměna názorů se může podařit v rámci výměny žáků, učitelů, studentů a docentů, když všichni zúčastnění budou usilovat o to, aby se skutečně poznali. A protože to vše nelze provést bez znalosti jazyka sousedního národa, jsou jazykové kurzy bezpodmínečně nutné, a to pokud možno i kurzy, kde účastníci bydlí v sousední zemi u rodin.

- Jelikož stále více lidí žije v sousední zemi, protože tam pracují, je možno získat zkušenosti s příslušníky sousedního národa *i na pracovišti*. Úzký kontakt s lidmi v podniku poskytuje mnoho šancí poznávat mentalitu a zvláštní vlohy spolupracovníků, jejichž domov leží za hranicemi. Jistěže se mohou sem tam ozvat i vyčítky, že soused bere domácím lidem pracovní místa, nepožaduje tak vysoký plat nebo napracuje více přesčasových hodin. Takové narušování podnikového klimatu ale není specificky německo-česko-slovenskou problematikou.

- Pospolitosti mezi sousedními národy se objevují také při kulturní výměně. Avšak vystoupení profesionálních souborů, orchestrů a slavných umělců má už jen omezený vliv na představu o sousedním národu. U takových akcí stojí na prvním místě umělecký výkon, a ne národnost umělce. Lepší poznávání a tím i sblížení umožňuje kulturní výměna přímo mezi obyvatelstvem: společné provozování hudby, výstavy umělců z obou stran hranic, společné slavení místních svátků, společné zpívání pomocí dvojazyčných zpěvníků. Vydávání překladů důležitých literárních děl rovněž umožňuje širokým vrstvám pohled na smýšlení a cítění sousedního národa a objevování pospolitostí.

- K vzájemnému sblížení přispívá s trvalými účinky také *přeshraniční spolupráce institucionálních partnerů*. Podél hranic položené obce už dnes úzce spolupracují, např. při stavbě komunikací, u autobusových linek, při ochraně vod, při územním plánování a pod. Společenské organizace a instituce mohou podporovat dobré sousedské klima tou měrou, nakolik požívají u vlastního národa respekt a důvěru. Zároveň tvoří nutnou organizační osnovu, která dodává sousedským vztahům stálosti. Občansko-právní spolky mohou – bez ohledu na to v které sousední zemi mají své registrované sídlo – spoluutvářet sousedství sledují-li účely zajímavé pro obě strany. To platí např. pro sdružení výtvarných umělců, pro spolky coby zřizovatele kulturních institucí a akcí, pro spolky zabývající se udržováním turistických stezek, a také pro národopisné spolky zabývající se např. zkoumáním a zachováním česko-moravsko-slezských a slovenských betlémů. Sportovní spolky umožňují kolektivní zážitky prostřednictvím přeshraničních zápasů, musí ale dbát na to, aby se tyto zápasy nezvrhly v nacionální měření sil.

- Nové společné zkušenosti mohou sousedící národy získat také pomocí *školních partnerství, nebo partnerství mezi městy či obcemi*. Taková partnerství se ovšem nesmí omezovat jen na oslavy. Partnerství splňuje svůj účel, když dochází k stykům mezi lidmi. Předsudky se dají

překonat jen tehdy, když se účastníci dialogu sami přesvědčí, že jejich představa o sousedovi je mylná. Komunální partnerství nesmí z těchto kontaktů vylučovat v obci žijící příslušníky národní menšiny. K spolupráci se mají přizvat i lidé, kteří mají k partnerské obci zvlášť úzký vztah, protože tam dříve žili. Jejich znalost historie partnerské obce a tamního způsobu života může partnerství posílit a aktivovat.

- Dobrým rámcem pro rozvoj nových zkušeností se sousedstvím jsou *Euroregiony*: Nisa-Neisse-Nysa, Labe-Elbe, Krušnohoří-Erzgebirge, Egrensis, Šumava-Bayerischer Wald-Mühlviertel. Umožňují přeshraniční spolupráci na komunální rovině. Výsledky této kooperace vedou k tomu, že si obyvatelstvo stále silněji uvědomuje, že blahu lidí na obou stranách hranic prospěje, když budou společně usilovat o rozvoj svých regionů.

- Práce na tomto rozvoji se daří na základní rovině o to lépe, čím má větší oporu v *přátelských vztazích mezi sousedními státy*. Pro to byl položen dobrý základ Smlouvou o dobrém sousedství a přátelské spolupráci uzavřenou 27. února 1992 mezi tehdejší Českou a Slovenskou Federativní Republikou a Spolkovou republikou Německo. Přirozeně nelze počítat s tím, že postoj sousedních států bude vždy ve všech politických otázkách totožný. Existují také legitimní vlastní zájmy. Ale při budování a rozvoji Evropské unie je oboustranná úzká spolupráce a také spolupráce s jinými sousedními zeměmi velice žádoucí.

Křesťané svou spoluprací na budování mírumilovného sousedství nespĺňují žádný lidmi vymyšlený program, nýbrž přikázání, které přichází od samotného Krista. Z této motivace spoluúčinkují na mnoha místech, aniž by vystavovali svou víru na obdiv. Samozřejmě mohou dát znamení navíc i ve své *náboženské praxi*: vícejazyčnými bohoslužbami a přeshraničními poutěmi, společnými vzdělávacími akcemi, regionálními církevními kongresy Čechů, Němců a Slováků. Církevní oslavy výročí svatých druhého národa otevírá nový přístup ke geograficky blízkému, duchovně ale často ještě cizímu světu. Pastorační výpomoc v druhé zemi dopomůže všem zúčastněným k novým náhledům. Církevní partnerství mezi farnostmi či diecézemi mohou obohatit církevní život zde i tam výměnou darů. Ale jako všechna ostatní partnerství musí podporovat dialog mezi lidmi. To zahrnuje také nutnost vypořádat se s rozdílnou spiritualitou sousedních národů a nacvičení trpělivého snášení rozdílných mentalit. Církevní partnerství umožňuje především výměnu zkušeností jak lze křesťanské zvěstování uplatnit v nekřesťanské společnosti. Protože se to týká křesťanů všech vyznání a protože společné křesťanské svědectví má větší váhu, než konfesí určené speciální cesty, je vnitrostátní i přeshraniční ekumenická spolupráce velmi žádoucí.

Jak lze utvářet vnitrostátní sousedství

Sebepochopení lidí, kteří mají jinou národnost než majoritní národ, je různé. Češi a Slováci v Německu nemají pocit, že každý z nich tvoří společenství, nýbrž cítí se jako jedinci se stejnými zájmy. Je úkolem německé společnosti akceptovat je jako spoluobčany Evropské unie. Podobné to je u nově přistěhovavších Němců v České republice a na Slovensku. Avšak starousedlí Němci chápou sebe sami v těchto státech jako sounáležející společenské skupiny. Jsou uznanými menšinami ve smyslu rámcové úmluvy Evropské rady na ochranu národních menšin z 1. února 1995. Úsilí států poskytnout menšinám ochranu a podporu ale účinkuje jen tam, kde sídlí uceleně v určité oblasti. V České republice žije německá menšina, po desetiletích útisku, rozptýleně, a proto nemá téměř žádný užitek ze skupinových práv, jejichž předpokladem je určitá hustota osídlení. Toto dilema zesiluje sklon původních německých obyvatel zachovávat především tradice. To ovšem není pro příslušníky majoritních národů velkou pobídkou organizovat společné kulturní aktivity. Ani nově přistěhovalí němečtí občané z Evropské unie nemají téměř žádný kontakt s německými starousedlíky. Vzhledem k této situaci by mohlo být prospěšné, kdyby kulturní nabídku udělala instituce v němčině pro všechny, kteří by ji chtěli přijmout, bez ohledu na jejich národnost, nabídku, která by byla

otevřená pro všechny, kteří by se na ni chtěli podílet. Kdyby pak tuto nabídku mohli využít také lidé mimo hlavní města, určitě by to přispělo k dobrému vnitrostátnímu sousedství.

Sourozenecké vztahy mezi křesťany přikazují kázat *Slovo Boží v jejich mateřštině* i lidem, kteří nejsou příslušníky majoritního národa. Právě pro tyto lidi je duchovní péče v mateřštině důležitá, aby i jim byla církev bezpečným útlukem.

Každá generace určuje při utváření sousedství vlastní těžiště

Jelikož je utváření dobrého sousedství dlouhodobým úkolem netýká se jen dnes žijících, nýbrž také budoucích generací. Ale cesty vedoucí k vyřešení úkolu, se mohou měnit. Každá generace sbírá vlastní zkušenosti s příslušníky sousedních národů. Každá má vlastní představy o tom, co se jí zdá být prioritní pro zdar sousedských vztahů. A každá generace musí znovu rozhodnout, jak může tuto práci nejlépe sloučit se svými dalšími společenskými úlohami. Ozřejmují to tyto dva příklady:

Starší generace Němců, Čechů a Slováků, která v polovině minulého století trpěla pod perzekuci a vyhnáním, zažila sousední národ jako nepřitele. Na ni spočívá úkol, urovnat cestu k dobrému sousedství prostřednictvím smíření a dorozumění mezi národy. Ne všichni nacházejí v sobě sílu pro tento úkol. Ale ve všech třech sousedních národech je nemálo lidí, kteří se pro to již dlouho zasazují a kteří navazují nové vztahy a pečují o ně. Na německé straně se účastní také mnoho lidí, kteří jako sudetští Němci byli kdysi vyhnáni z oblastí dnešní České republiky, či jako karpatské Němci z oblastí dnešní Slovenské republiky. Země jejich původu je ovlivňovala od narození, zachovali si určité spojení s ní, pamatují se ještě na mentalitu svých někdejších českých a slovenských spoluobčanů a mohou jejich myšlení a cítění možná i lépe pochopit než leckterý jiný Němec. Mohou pomáhat při posílení historické identity obcí a lokalit, ke kterým ještě mají emoční vztah, tím, že zprostředkují své vědomosti dnešním obyvatelům nebo přenechají historicky zajímavé předměty těm muzeům, která ukazují vývoj míst a krajin. Idea, že se tímto způsobem může uplatnit společné kulturní dědictví, jim může pomoci, překonat sobě odporující pocity. Bohužel tu i onde znovu a znovu klíčí nedůvěra vůči vyhnaným. Ti, kteří mají nedůvěru, podezření, pěstují zde své předsudky. Mnoho perspektivních akcí ukazuje, že vyhnání mohou při budování nového a dobrého sousedství působit jako hybná síla.

Nastupující generaci na německé straně nelze ztotožnit s potomky vyhnaných. Vedle lidí, kteří jsou svým původem spojeni se sousední zemí, je nemálo těch, kteří se cítí rovněž osloveni – důvodem může být zájem o sousední národ, záliba pro jeho způsob života, úcta před jeho kulturou, politické přesvědčení, někdy také pocit sourozeneckého vztahu mezi křesťany. Přitom příslušníci této generace hanebné činy, ke kterým došlo v minulosti nezatačují do pozadí. Ale pohlížejí na ně věcně a bez pocitů, s kterými bezprostředně perzekucí či vyhnáním postižení musí stále ještě bojovat. Blíží se doba, kdy mladší generace budou vnímat dramatické události minulého století už jen tak, jak dnešní starší generace toho času vnímá např. německo-francouzskou válku z let 1870/71: jako dávnou historickou událost, jejíž lidské utrpení lze chápat rozumově, ale již nikoho nevzruší. Přesto se však i mladší generace musí vypořádat se skutečností, že to, co si sousední národy v minulosti navzájem způsobily, vymřením starší generace nezmizí z kolektivní paměti. Proto zůstává úkolem mladší generace, dokončit započaté smíření národů. Ale může a musí to učinit svým vlastním způsobem – již ne z perspektivy osobně postižených, nýbrž z perspektivy lidí, kteří chtějí dnes přispět k tomu, aby se zabránilo ideologické instrumentalizaci vzpomínání na historické katastrofy, a kteří chtějí zvládnout výzvy budoucnosti – odvážně a kreativně a spolu se svými evropskými sousedy.

Předloženo v listopadu 2008

Překlad: Gudrun Heißig, München

Kontakt:

Ackermann-Gemeinde – Bundesverband
Heißstraße 24, D – 80799 München
Tel.: 089-272942-0, Fax: 089-272942-40
info@ackermann-gemeinde.de; www.ackermann-gemeinde.de